

Lauri Lagle: lavastaja vastutab selle eest, et vaatajaga tekiks kontakt

- Teatri kõige suurem väärtus on püsitrupp, kellega jätkata otsinguid.
- Tänapäeval pole enam kaanonit, millega kõrvutades saaks öelda, et lavastus on eksperimentaalne.
- Teatri tegemine on protsess, mille lõpptulemus on tundlik väikseimagi erisuse suhtes.

Lauri Lagle ja tema trupi uus näitemäng «Ainult jõed voolavad vabalt» räägib inimesest ajal, mil maailmas pole enam midagi kindlat ega püsivat. Ühtlasi on see kunagise NO99 trupist allesjäänud näitlejate viimane ülesastumine koostöös Ekspeditsiooni ja Von Krahli teatriga. Praegu pole teada, kas ühest või teisest võib midagi kuulda ka uuel aastal.

Lauri Lagle, millest räägib teie uus lavastus?

See on kontsert inimesest. Katkematu muusikaline unistus: istun jõekaldal ja vaatan voolavat vett, mis ei kordu kunagi. Voolab vabalt vaatamata väikestele takistustele, katsumustele, aga ikka edasi! See võib olla ka lend, millest kõik unistame: olla vaba kui lind.

Sellistel rasketel aegadel mõistus tõrgub, lootus kaob, igapäev muserdab, talv tuleb raske. Siis tahaksingi mitte enam rääkida-arutleda, vaid trummi lüüa, pasunat puhuda või hüüda uuh-aah.

Kuidas sünnib lavastus, millel pole ei teksti ega ka üht kindlat viisi, mida mängida?

Kõigepealt on idee. Siis peab aru saama, kuidas selle idee lavastamise suunas liikuda. Pikka aega otsisime väljendusvahendeid.

Oli vaja mõista, millist heli iga instrument teeb. Tegelikult käis seal juba mitu tehet korruga. Siis hakkasime muusikalisi teemasid otsima ning hilisemas faasis juba potentsiaalseid arendama. Juulis käisime Kasari jõe ääres bändilaagris. Niimoodi etapi haaval see ehitamine toimub.

Kas see on ilus lavastus?

Muusikal on võime väljendada nii sõnastatavat kui sõnastamatut. Seal on erinevaid tundeid. Aga minu jaoks on ilus küll.

Missugune on inimene, kes lavastusest vastu vaatab?

Ma olen inspiratsiooni saanud praegusest ajast.

Lavakujunduse järgi on praegu hirmus aeg.

Muusika aitab ajaga toime tulla. Praegune aeg on ebakindel ja ärev.

Tunnen, et minu tahtest ei sõltu täna midagi. Sõnadel pole hetkel justkui piisavalt kaalu ega veenvust ja nendega muudab liiga aeglaselt.

Seetõttu valisin muusika. Muusikal on võime inimest küttesse võtta nii, et saab ajutiselt justkui reaalsust muuta. Samas tehes seda tegelikkust unustamata. Muusika tegemises sisaldub minu jaoks elu väärtuse, mõnu ning armastuse tuum. Muusikas ühtseks saamises on meeletu elujõud ja kaif. Millele hetkel küll väärdunud jobukari üritab vett peale tõmmata.

Kes on väärdunud jobud?

Ma pidasin Ukraina sõda silmas, aga tupik on natuke suurem kui ainult sõda.

Kas te ise viisi peate?

Jah!

Aga laulda armastate?

Ma ei oska, aga ma laulan hääleta.

Olmelises lavakujunduses – roosa dušikabiin ja külmkapp magnetitega – on väga palju juba ette ära öeldud.

Hüperrealistlik tuttav ja turvaline keskkond on selleks, et liikuda lihtsamini tajupõhistesse sfääridesse. See on teadlik valik tõukepunktiks.

Teie eesmärk on teha avangardteatrit, mida ei peagi suutma sõnadega väljendada?

Ma püüan aru saada, mis toimub maailmas ja inimeses. Aga ma ei püüa ainult sõnadega seda sõnastada ja mõista. Kõigest ei saagi sõnadega rääkida, seetõttu püüangi leida muid vahendeid. On samuti kujundikeel, näitleja keha ja muud

väljendusvahendid. Olen säärase otsingutega omamoodi igas lavastuses tegelenud. Lavastuses «Päev pärast vaikust» ei kasutanud sõnu.

Saksamaal nägin üht lavastust, kus ei olnud muud sõna kasutatud kui *Murmel*. Terve lavastuse kõlas: *Murmel, Murmel, Murmel*. Volksbühne suures saalis oli nii naljakas, et oli kuulda tooliklappide kolinat, kui inimesed naerdes vappusid. Kahtlustan, et mõned toolid oli naerust märjaks sirtsutatud. Inimesed kukkusid naerdes ridade vahele. See oli suur elamus.

Ma arvan, et lavastust peab püüdma sõnastada. Kunstiteos räägib enda eest, aga võiks püüda mingite teistsuguste sõnadega ikkagi kirjeldada näitemängu, sest publikuga tuleb side luua. Lavastaja vastutab selle eest, et tekiks vaatajaga kontakt. Tuleb leida see rada, kuidas publik kaasa võtta.

Tavaliselt lavastajaid ei taha, et laval muna praetaks. Miks te armastate oma lavastustest argiseid asju ja olukordi?

Ma ei oska ise nii öelda. Need on olukorrad on kõik mingi suurema idee teenistuses. Mulle meeldib Tõnis Saadoja öeldud küsimus, kuidas oleks võimalik tõusta banaalsusest kõrgemale ilma sellest samas liigselt eemaldumata.

Miks te kandideerisite oma projektiga Ekspeditsioon NO99 järeltulija staatusele Tallinnas Sakala teatrimajas?

Teatri kõige suurem väärtus on püsitrupp, kellega jätkata otsinguid, liikuda tööst töösse, otsida väljendusvahendeid, millega sõnastada maailmas toimuvat. Loomingus on järjepidevus väga oluline, järjepidevusega ei saa jõuda sügavamale, järjepidevusega tekivad pikemad sisulised loominguksaared.

Kui ministeerium poleks seda konkurssi läbi kukutanud, mis siis oleks sündinud?

Ma nii ei oska öelda, sest teatri tegemine on protsess, mille lõppresultaat on tundlik väikseimalegi erisusele. Konkurss oleks olnud alguspunkt. Siis polnud projekti nimi Ekspeditsioon. Seda ei saa öelda, et kui ma oleks konkursi võitnud, siis oleks sündinud samasugused lavastused, nagu on viimasel kolmel aastal, see ei ole nii ülekantav. Mul on väga kahju, et sihtasutus Teater NO99 suleti ja ühe teatri tegemine lõpetati. Ja me oleme näinud, et kolme aasta jooksul pole Sakala maja ehk Eesti võib-olla parima *blackbox*-lahendus suutnud meile pakkuda midagi erakordset. Suur potentsiaal ja võimalused on jäänud kasutamata.

Pärast konkursi läbikukutamist saite riigilt kolmeks aastaks stipendiumi – 200 000 eurot aastas – ning võtsite üle NO99 trupi tuumiku.

Meie esimene lavastus selle trupiga oli «Paratamatus elada ühel ajal», seejärel «Sa oled täna ilusam kui homme» ja «Tähtede all» ning nüüd tuleb «Ainult jõed voolavad vabalt» esietendus. See on olnud tööst töösse liikumine. Ma ei tahaks seda eksperimendiks nimetada, aga teatud proovikive polegi võimalik paigast nihutada, kui ei ole trupiga mitu puuda soola koos ära söönud, kui ei tunne trupi liikmeid ega ole nendega üksteisemõistmist.

See lavastus sai sündida tänu sellele, et on tekkinud usaldus minu vastu ja ka mina saan näitlejaist aru. Selleks tulebki aru saada, mis keeles keegi justkui räägib. Ühe inimesega rääkimiseks on vaja kasutada ühesuguseid, teise inimesega teistsuguseid sõnu. See võtab päris palju aega, et üksteist mõista.

Kõikide koos Von Krahliga tehtud lavastuste elu lõpeb sel aastal. Sellest on kahju, sest lavastuste loomisse on pandud tohutu energia, aga neid näevad vaid inimesed, kes juhulikul sattusid õigesse kohta.

Miks te just Von Krahli partneriks valisite?

See oli praktiline otsus, et saaks suurema trupi kokku kutsuda ja ressursimahukamaid lavastusi teha.

Kolmeaastane rahastus lõpeb tänavu, mis edasi saab?

Ma ei tea täpselt, sest miski ei sõltu meist. Riiklik rahastus sõltub kultuurministeeriumist, kus komisjon otsustab tulemuste põhjal, milliseid teatreid toetada, milliseid mitte. Trupina tahaksime jätkata, aga ma ei ole kindel, kas on jaksu, sest pärast Sakala tänava teatrimaja sulgemist on kodutuna keeruline asja koos hoida. Pole piisavalt raha, et lavastuste jaoks tehniline meeskond palgata.

Meie tegevus on lõputu pusle kokkupanek. NO99 toetusmäär oli parematel aegadel 1,7 miljonit eurot aastas. Meie toetus koos Von Krahli toetusega on kolm korda väiksem, aga lavastuste maht on sama. Ühel hetkel inimeste jõud raugneb. Loomingulist tahet meil on ja trupp ei ole jõudnud sellesse punkti, kus tuleks laiali minna. Meie loominguks otsingud on veel pooleli, meil on olnud kokku vähe aega töötamiseks.

Tänapäeval ei ole ju enam mingit kaanonit, millega kõrvutades saaks öelda: see on nüüd eksperiment.

Ühesõnaga, te tahaksite jätkata.

See sõltub rahastuse mahust. Mõnikord peab ka tagasi lükkama, sest vastutuse suurus ei muutu. Meeskonna koos hoidmine nõuab raha, näitlejatel tuleb pühenduda ja selleks tuleb nad muudest kohustustest vabaks osta. Peale näitlejate on vaja veel valgustajaid ja helimeistrit. Kui meeskond ei ole ühtne igal rindel, siis lavastus ei ei õnnestu. See oligi NO99 fenomen, et nad mängisid kogu meeskonnaga kokku, dramaturgist helimeistrini, kõik oli üks ja sujuv.

Mis teid eksperimentaalteatris kõige enam köidab?

Ma ise ei nimetaks seda eksperimentaalteatriks. Minu lavastused on otsingulised, aga ka tavalise teatriteksti, näiteks Shakespeare'i lavastamisel on otsingud. See, mida siin teeme, ei ole üldse eksperimentaalne. See tekitab minus segadust, kui keegi ütleb, et lavastus läbi helide on eksperimentaalne. Ma ise ei ole oma loomingus ühtki eksperimentaalset asja teinudki. Minu jaoks on see loomulik lavastamise viis, see on veider, kui küsitakse, et miks mind eksperimentaalsus huvitab. Kuigi maalikunstis on samamoodi, et kui keegi tegi teistsuguses tehnikas, siis see oli algul ehmatav. Kuid tänapäeval ei ole ju enam mingit kaanonit, millega kõrvutades saaks öelda: see on nüüd eksperiment.

Vaatasin Marika Vaariku mängu lavastuses «Tähtede all» ja küsisin endalt, kas see võib olla justkui mängiv streik kultuuriministeeriumi otsuse vastu NO99 järeltulija konkurss läbi kukutada.

Ei olnud seda mõtteski, kuidas te seda nägite? Sellest on küll kahju, et just teistsuguse suunaga teatri konkurss nurjus. Seda tehti lubadustega, et edaspidi saab Sakala teatrimajale ligi suurem hulk loomeinimesi. Tookord ministeeriumist öeldi mulle, et teatrimajas on vahendid ja tehnika, mis ei peaks olema väikese grupi privileeg. Nüüd anti teatrimaja VAT Teatrile asendussaaliks.

Kas konkursi läbikukutamise põhjuseks oli poliitiline tahe?

Ma ei tea. NO99 juhtkond otsustas oma kunstilise projekti kokku pakkida, aga miks pidas riik vajalikuks lõpetada kogu sihtasutuse tegevuse, seda ei oska ma öelda. Kui sihtasutus oleks alles, saaksime ilmselt rääkida võimalusest tekitada järjepidevalt töötav trupp, kellel on oma ruumid. Kuid Sakala 3 tõesti silmapaistev ja palju kunstilisi võimalusi andev *blackbox* jätkab pärast VAT Teatri väljakolimist

ilmselt nii, nagu ta enne tegutses: rendipinnana. Tahad, teed etenduse, tahad, korraldad peied. Aga üks üritusturundus on ka ridamisi muid ruume, mida on reklaamitud avalikkusele kultuuriasutusena, üle võtnud.

Ühesõnaga, Ojasoo ja Semper tegid karuteene Eesti teatrile?

Ma arvan, et nad ei teinud seda tahtlikult. Nüüd ma enam ei usu, et seda kunagi uuesti asutatakse.

Kuidas te tajute praegust aega, mil läheb kinni Von Krahl, Paide teater ja võibolla ka teie enda kompanii Ekspeditsioon?

Rahastussüsteem toetab teatud laadi teatrit. Väiketeatrite konkursil osalemiseks peab olema kolm aastat tegutsenud. Meie saame tänavu parketikõlblikuks tänu grandile. Konkursi rahastuse otsused tulevad aasta lõpus detsembris, aga selle ajani on inimesi keeruline kinni hoida. Et jaanuaris tegutseda, peame praegu lepinguid sõlmima, aga me ei saa seda teha, sest rahastus pole teada. Draamateater või mõni muu suur teater teab, et saab lepinguid sõlmida ja inimesi kinni hoida. Meie näiteks ei saa.

Ühesõnaga, riiklik rahastus on suurte riigiteatrite keskne?

Jah! Muidugi ma ei hakka siin vastanduma riigiteatritele, ka neil on otsingud, ideaalid, püsitrupid ja nii edasi. Kuid ma leian, et teatrimaastik oli juba kümme aastat tagasi sedavõrd palju muutunud, et kunstiliselt olulised sündmused leidsid sageli aset muudes struktuurides. Mind ei häiri mitte riigiteatrite soodus rahastamine, vaid teistsuguste struktuuride täielik ebakindlus. Kolmeaastane grant oli väga meeldiv, sest see andis natuke pikema kindluse kui aasta, kuid kas ei võiks järgmine grant olla siiski viis aastat ja kas ei võiks otsuseid teada oluliselt varem kui jõululauas? Koroona puhkedes ennustasid mitmed, et selle tulemusel suudab ja tahab riik toetada suuremaid institutsioone ning keeruliste aegade tuultes lähevad esimesena laua pealt maha väiksemad kooslused. Täpselt nii on läinud ja ilmselt see ei lõpe. Ka mina olen kunagi ülikoolis majandust õppinud ja saanud selle muutuse majanduslikust loogikast aru – aga ma ei ole kindel, et kunstilisi argumente peaks niivõrd kerge südamega üle parda viskama, kui me räägime kultuuri järjepidevusest.